

УДК 793.31: (392:008)

Цитування:

Савчин Л. М. Традиції танцю в календарній обрядовості масниць: культурологічні наративи. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2023. № 2. С. 21–27.

Savchyn L. (2023). Dance Traditions in Calendar Rituals of Shrovetide: Cultural Narratives. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 2, 21–27 [in Ukrainian].

Савчин Лілія Михайлівна,
кандидат історичних наук, доцент,
заслужений діяч мистецтв,
докторант Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-6833-6462>
liliasavchin@gmail.com

ТРАДИЦІЇ ТАНЦЮ В КАЛЕНДАРНІЙ ОБРЯДОВІСТІ МАСНИЦЬ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ НАРАТИВИ

Мета роботи – описати календарну обрядовість Масниць в площині культурології, де танець є важливим чинником збереження потенціалу традицій. Віддавна усі обрядові дії супроводжувалися словами, співом, мелодикою, рухами, жестами – тобто унормованими ритуальними формулами. Так, традиції танцю відображали світогляд і були виражальним засобом культури певного етносу і донині є діяльним фактором культурного діалогу між минулим буттям і сучасною культурою. **Методологія роботи** – застосовані методи загальнонаукового й спеціального характеру: системний підхід (обґрунтовується обрядовість в системі культури), структурний підхід (танець розглядається як феномен у контексті культурологічних практик), синергетичний підхід (як доповнююча компонента вивчення традицій танцю і динаміки їх демонстрації в канві календарної обрядовості). Саме через традиції хореографія здатна художньо-естетично демонструвати і упорядковувати рухливі архетипи внутрішньої свободи людини і, водночас, символічно втілювати пластичну динаміку зовнішнього світу пісні в танцювальних образах. **Наукова новизна** – виявлено сучасний характер танцю в сегментах культурного ядра традицій календарної обрядовості Масниць. Обґрунтовано ідею традицій танцю в календарній обрядовості масниць як особливої форми презентації культурологічних нарративів. Відтак нині необхідно активізувати наукові дослідження з означених питань, осмислити сутність історичного процесу розвитку та збереження традицій з наступним втіленням їх у життя як в цілому по Україні, так і в окремих регіонах. **Висновки.** Наративи «танець в календарній обрядовості» без аналізу спадщини народних традицій є нездійсненними. Тому необхідно розширювати науковий внесок до духовної скарбниці народу, досліджувати історико-культурне тло становлення національної ідентичності як надбання попередніх епох, тобто інструменталізувати культурологічні наративи, зокрема в художніх образах календарної обрядовості.

Ключові слова : танець, традиції, обрядовість, масниці, культурологічні наративи.

Savchyn Liliia, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Honoured Artist, Doctoral Student at the National Academy of Culture and Arts Management

Dance Traditions in Calendar Rituals of Shrovetide: Cultural Narratives

The purpose of the work is to describe the calendar rituals of Maslenitsa (Shrovetide) in the context of cultural studies, where dance is an important factor in preserving the potential of traditions. Since ancient times, all ritual actions have been accompanied by words, singing, melody, movements, gestures – that is, by standardised ritual formulas. Thus, dance traditions reflected the worldview and were an expressive means of culture of a particular ethnic group and are still an active factor in the cultural dialogue between the past and modern culture. **The research methodology** is based on general scientific and special methods: a systematic approach (rituals in the cultural system are substantiated), a structural approach (dance is considered as a phenomenon in the context of cultural practices), a synergistic approach (as a complementary component of the study of dance traditions and the dynamics of their demonstration in the context of calendar rituals). It is through traditions that choreography is able to artistically and aesthetically demonstrate and organise the moving archetypes of human inner freedom and, at the same time, symbolically embody the plastic dynamics of the external world of song in dance images. **The scientific novelty** is that the modern character of dance in the segments of the cultural core of the traditions of the calendar rituals of Shrovetide is revealed. The idea of dance traditions in the calendar rituals of Shrovetide as a special form of presentation of cultural narratives is substantiated. Therefore, it is now necessary to intensify scientific research on these issues, to comprehend the essence of the historical process of development and preservation of traditions with their subsequent implementation both in Ukraine as a whole and in individual regions. **Conclusions.** The narratives of "dance in the calendar rituals" are impossible without analysing the heritage of folk traditions. Therefore, it is necessary to expand the scientific contribution to the spiritual treasury of the people, to study the historical and cultural background of the formation of national identity as an achievement of previous eras, that is, to instrumentalise cultural narratives, in particular, in artistic images of calendar rituals.

Key words: dance, traditions, rituals, Shrovetide, cultural narratives.

Актуальність теми дослідження зумовлена стійким інтересом сучасної науки до особливостей традицій в сучасному культурологічному наративі, що потребує заповнення донедавна ізольованого архетипного мислення яке ґрунтується на культурологічних наративах.

Традиції в календарній обрядовості українського народу займають чільне місце в науці та побуті, зокрема виокремлюємо у сучасній культурології. Традиції – насамперед соціальна пам'ять, пов'язана з історією, культурою, передбачає неперервність духовно-морального, інтелектуального, естетичного життя окремої людини та людства загалом.

При цьому необхідно розуміти та усвідомлювати спадкоємність традиційних художніх цінностей (у нашому дослідженні танець) й слід сприймати не як механічне використання культурної спадщини минулих поколінь, а вивчати цю спадщину об'єктивно вивчаючи її в науковій дослідженні й активно упроваджувати певні зразки в спосіб сучасного життя. Адже елементи старовинного побуту, народні звичаї, сімейна обрядовість, навіть, подекуди, і язичницькі вірування та художні вподобання давньої України і сьогодні є невід'ємними від наукових пошукувань та життєвої практики.

Авторитетно погоджуємося з П.Чубинським, «чим глибше занурюєшся в історію народу, тим більше переконаєшся – знаємо ми її поверхово, ковзаємо по слизких пагорбах, хоч основний пласт духовної культури залишається майже невідомим... Людина без історичної пам'яті уподібнюється до дерева, котре силоміць висмикнули з правічного ґрунту» [6, 23].

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженням народного мистецтва у всеобширі матеріальної та духовної культури України у ХХ–ХХІ століттях займалися В. Борисенко, О. Воропай, О. Курочкін, С. Килимник, М. Костомаров, Ю. Рибак, В. Скуратівський, П. Чубинський, Т. Черніговець та чимало інших відомих етнографів, істориків, культурологів та мистецтвознавців.

Так, Микола Костомаров працюючи вчителем в Рівненській гімназії студіював вивчення народного побуту і творчості, формуючи світогляд у царині української духовної та матеріальної культури, відтак публікував краєзнавчі матеріали. Детальний опис «колодки» на Чернігівщині презентовано П.Чубинським [6]. А С. Килимник описав епізоди, коли жінки колодку святкували увесь масничий тиждень, здебільшого у корчмі [3].

Зразки танцювального і пісенного фольклору Волинського Полісся органічно

увійшли до збірок та фольклорно-етнографічних розвідок Павла Чубинського, Оскара Кольберга, Казимира Мошинського. Зібрані ними записи публікувалися на сторінках «Вольнских губернских ведомостей», «Вольнских Епархиальных ведомостей», «Вольни», «Киевской старины», «Живой старины», «Етнографічного вісника», «Української громади», «Дзвону», «Селянської долі».

Епохальні зміни у модерній історії України довели життєздатність давніх народних традицій, підтвердили, зокрема життєспроможність етнокультурних образів руху і пластики тіла в українській хореографії. Про це, наприклад, демонструють танці, які слід розглядати як супровід виступів відомих співаків на різноманітних культурно-мистецьких форумах, в яких «етно» стало трендовим у площині традицій етнокультури. Відтак демонстровані в танці традиційні хореографічні образи руху уможливають збереження в культурній пам'яті споконвічних традицій, звичаїв, обрядів. Саме завдяки рисам традиційності обряд набуває неповторного, властивого лише конкретній місцевості колориту. В традиційних обрядах люди намагаються в традиційній, звичній для них формі задовольнити свої національні почуття [2, 28].

Мета дослідження – розкрити феномен традицій танцю як явища в культурологічних наративах, в яких календарні звичаї Масниць є домінантою обрядовості.

Виклад основного матеріалу. Танцювальні традиції присутні у святах, ритуалах, обрядах і сприймаються насамперед чуттєво-емоційною формою. Тому традиції танцю трактуються як «спадок», що зафіксований в довідково-нормативних виданнях і пов'язується із семантикою звичаю. Звичаєм, який віддзеркалюючись у контенті минулої часо-просторової інтросекції, постає паралеллю і праобразом давніх традицій, формує культурну пам'ять для майбутніх поколінь. Виклики сьогодення вимагають нових підходів до наукового обґрунтування традицій танцю в календарно-обрядовій культурі – від родини, сім'ї, до культурних проєктів міжнародного і всеукраїнського рівнів.

Так етнокультурологічні демонстрації донині підтверджуються пісенною і танцювальною практикою багатьох сучасних виконавців, зірок української естради. Від Руслани Лижичко, народної артистки України, переможниці Євробачення (2004 року, 49 пісенний конкурс в Стамбулі) з компіляцією пробудження весни (ймовірно від Масниць) древніх етнічних гуцульських мотивів – до

інших учасників Євробачення.

Сонце і велика магія пробудження природи (можна припустити як і на Масниці) – це в цілому багатозаровий символ, заснований не тільки на давньослов'янських, а на паневропейських архетипах етнокультури. Саме такий образ був представлений на пісенному конкурсі «Євробачення – 2020», в якому колектив «Go_A» у своєму звучанні поєднав етнічну манеру виконання й електронну музику пісенно-танцювальною фольклорною композицією «Соловей». Так виконавці (зокрема, солістка Катя Павленко) успішно представляли Україну на 65 пісенному конкурсі в нідерландському Роттердамі.

Танцювальні вихиляси фольк-реп гурту Calush Orchestra з піснею «Стефанія» (Євробачення 2022) моделюють весняні мотиви (адже в словах пісні йдеться про те, що поле розквітає), ніби пробуджують землю від зимового сну. По закінченні виступу Олег Псюк звернувся до усіх глядачів: «Я прошу Вас, будь ласка, допоможіть українському Маріуполю, допоможіть «Азовсталі», просто зараз». Отак і пісня, музика і танець, демонструючи взаємодію обрядовості, волали про допомогу Україні на увесь світ.

Взаємодія пісні і хореографічних традицій в будь-яку історико-культурну епоху є носієм світоглядно-естетичних змістів етнокультури. Так вони вирізняються образною системою пластичних ликів, які безпосередньо чи опосередковано пов'язані з символами світосприйняття (напр., коло символізує Сонце, як млинці на Масниці, чи Місяць, як вареники).

З огляду на це, неодноразово протягом життя митці доводять, що їх творчість – це насамперед активна життєва позиція концентрована в пісні, музиці і танці. Обрядові традиції з танцями, які в комерційних проектах мають і розважальний характер, і видовищні форми масової культури, перш за все є носієм етнокультурного духу і пластичної краси, що впливає на формування естетичних пріоритетів сучасної української молоді. Народні танці найімовірніше завдяки танцям-супровадам відомих співаків користуються незмінною популярністю. Саме дух і стилістика «етно» забезпечують авторитет і живучість етнокультури, слугують механізмом передачі краси першоджерела танцю, прагнення пластикою тіла донести до аудиторії естетичну виразність образу руху, спираючись на потужну танцювальну традицію. Разом з тим сучасні балетмейстери дещо переінтерпретують традиційні танцювальні рухи, але, адекватно реалізована в танці тілесна самоідентифікація за автентичним образом пластики є шляхом до золотої скарбниці

етнокультури. Тому сучасні реалії життя висувають потребу зростання суб'єктивного фактора в сучасних обрядодіях. Активна діяльність зафіксується чи не в усіх регіонах України – посиленню творчого інтересу до питань функціонування обрядодій сприяють всеможливі етнографічні експедиції, теоретичні семінари та їх практичне втілення.

XXI століття висуває вимоги до посилення інтересу традиційної танцювальної спадщини, відтак з'являються етноінструментальні гурти, фольклористичні експедиції та школи народних танців продовжують свій активний поступ. Народні танці ми бачимо на храмових святах, сільських весіллях, фольклорних фестивалях, концертних виступах. Здебільшого, народні танці в календарній обрядовості асоціюються з культурою старшого покоління.

Танець володіє художньою своєрідністю відтворення етнокультурних традицій і є підмурівком популяризації етнокультури в площині культури нової генерації народу. Тому нині етноренесансна зміна історичних і культурних орієнтирів потужно умотивувала гасло «Неможливо знищити незнищенне», відтак слід підтримувати відродження танцювальних традицій на рівні актуалізації культурної пам'яті заради зміцнення національної ідентифікації.

Така аргументація уможливила акцент на сучасний стан української хореографії, де новизна танцювальних ідей і образних засобів руху та пластики пов'язані з пошуком нових виразальних можливостей, з намаганням представити модерний пластичний відеоряд у процесах напруженої динаміки епохи. Поза сумнівом, що і традиції, і модернізм в хореографічному мистецтві передбачають певні семіотичні ознаки у парадигмі рухів танцівника, у синтезі з образом руху та його ритмоутворюючою основою, візуалізованою пластикою тіла. При тому це супроводжується тілесно-фізичною напругою, з кінетичним урахуванням кількості ведучих точок вектору руху та зміщення головного центру руху з основного у допоміжні.

Створюючи художні образи, українські балетмейстери концентрують концептуальну увагу на власне усвідомлення духу етносу і його довілля, способу буття етносу. Володіючи автентичними образно-пластичними асоціаціями у своєму хореографічному мисленні, їх естетичний світогляд унормовує творче бачення майбутніх постановок. Як правило, вдало застосовуючи власні природні характерні якості режисера, сценографа, психолога і педагога, знані балетмейстери проявляють неповторне власне,

особистісне бачення певної хореографічної постановки. А саме, групуючи в єдине ціле увесь комплекс необхідних для постановки вражень, знань і компетенцій, вони концентрували увагу на найголовніших образно-пластичних компонентах етнокультури. З огляду на це, вибирають найбільш суттєві образи руху і пластики тіла для створення хореографічного етнокультурного образу. До того, ж маємо наголосити, що в їх танцювальних творах пластика тіла є чи не фундаментальною характеристикою образу руху, отже, може бути розпізнаною як художній прояв етностилу у сфері танцю. Тому слід підсумувати, що пластика тіла як фізична характеристика за допомогою танцю артизує процес виявлення сутності «етно» в українській хореографії, в якій відтворюються її неповторні естетичні та культуротворчі ознаки.

Жоден танець сфери народного чи народно-сценічного хореографічного мистецтва не може існувати без такого «надзавдання», як творення етнокультурного образу. Для представників всіх видів мистецтва – художника, письменника, поета, скульптора або танцівника – цей процес є стартовою основою, його творчим началом, способом естетично висловити своє внутрішнє «Я». Відтак через естетику етнокультуротворчості внутрішня свобода і світогляд хореографа реалізуються у зовнішньому танцювальному прояві. У мистецтві танцю хореографи демонструють власне розуміння і часом переосмислення історико-культурних процесів, міркують художніми смислами, символічно виявленими у творених ними образах руху й тілесної пластики. Вони прагнуть віднайти ту точку «золотого перетину» історії та сучасності, яка формуватиме мистецтво етнонаціонального простору для української хореографії, в якому підмурівком є глибокі етнотрадиції в семіосфері танцю.

Так, з точки зору культурології танцювальне мистецтво є невід'ємною складовою ланкою в історико-культурному процесі функціонування звичаєвих календарних обрядів, органічним елементом духовного життя народу. Сутність та історія традиційної обрядової культури засвідчують, що танцювальне мистецтво – це специфічна форма духовного зв'язку поколінь, збереження, примноження і трансляції її культурних запитів і соціальної пам'яті народу, яка емпірично зберігається в родинях, теоретично – в науці та освіті, естетично – в мистецтві.

Календарна обрядовість (під розмаїтими назвами різних народів Європи) Масниці, Масляниці, Колодія, Пущення, Запусти,

Заговини, Сирний тиждень, Бабин тиждень володіє стійким багатством культурної пам'яті, оскільки вона є естетичною матрицею народного способу буття від календарної весни. Екзистенціальне багатство буття народжує щедрість культурних смислів, а у святковому просторі «етно» розкривається в обрядовій діяльності людини, спрямованій на утвердження традиційного світовідчуття, в якому весняний цикл займає чільне місце.

Обрядодії Масниць (наголос на перший склад, за Б.Грінченком) [4, 408] через арсенал художніх цінностей дозволяє людині вийти за межі буденного життєвого простору. Тобто, йдеться про те, що календарно-обрядова форма людської екзистенції є не лише лоном культури, а й передвісником реалізації гармонії життя людини у етнопросторі, утримуючи в собі увесь комплекс народного досвіду – архетипів. Наратив про східнослов'янське свято поширений серед народів Європи під різними назвами й пригощаннями Менсопуст у чехів, Фашіанг у словаків з кльоцями, Запусти у поляків з смакуванням пампухів, Масленіца за рашистським поребріком з білинами. Ідеологічно, свята прощання з зимою, схожі між собою (паралелізовані) й присвячені початку Великого посту.

Масниці святкувалися давніми слов'янами на честь весняного пробудження. Масниці зберегли у своїй обрядовій системі елементи дохристиянської міфології, здебільшого не зазнали впливу християнства, а навпаки, глибоко збереглися в ньому, й дотепер є періодом (святкують цілий тиждень) урочистого дозвілля перед Великим постом, що пов'язане з елементами ритуалістики та танцювання. Масний тиждень традиційно триває з понеділка до неділі, завершуючи обрядові дії спаленням опудала – Кострубоньки (як уособлення зими). Щоденні забави наповнені глибоким змістом, провідна мета яких помиритися з родиною і близькими сусідами, пробачити усілякі негаразди, підготуватися до покаяння перед Богом.

Північні регіони України – Волинь, Полісся, Сіверщина – представляють лімітрофні регіони, в яких помітні спільні тенденції у функціонуванні традицій. Відбувається запозичення традицій одного субетносу іншим, їх взаємодія, переплетення, що яскраво виражено на святкуванні Масниць. Тут органічно поєднуються художні елементи окремих фольклорних жанрів – усна народна творчість, приспівки, пританцювки, танці. Про це йдеться на реконструкціях святків в музеях. Нині в період російсько-Української війни традиції набувають глибокого патріотичного звучання, тому наші етнографічні музеї

пропагують традиційні святкування різними формами культурної пам'яті. Так (2023 р.) в Національному музеї народної архітектури та побуту відбулося українське святкування «Колодія. Масниця» – дійство переходу від зими до весни наповнене народними звичаями та обрядами з відповідною колористикою та неповторністю, ряджені та учасники в українських костюмах, з піснями і танцями, пригощаннями варениками, млинцями, узваром забавлялися перед Великим постом. А ще підтримали воїнів-козаків засобами благодійного аукціону.

«Масниці» 2023 –дводенний захід на ВДНГ в нашій столиці відбувався поблизу ковзанки. Захоплено усі присутні розглядали яскраве шоу Київського вогняного театру, а на центральній площі експоцентру слухали про особливості хусткування в Україні, навчалися вив'язуванню хустки різноманітними давніми способами «на марушку», «з китицями», «з вушками». Провідний смаколик вареники з різними начинками: картоплею, капустою, м'ясом, грибами, бринзою, сиром та ін. Проте в музеї народної архітектури та побуту у Львові імені Климента Шептицького (Шевченківський гай) на Масниці не бавилися. Регіонально провідний музей Галичини є обличчям збереження традицій, які зосереджувалися саме на їх теренах. Масниці подекуди і здебільшого згадують в українських родинях, декларуючи святки традиційними стравами. А на півночі Львівщини, Тернопільщини, Хмельниччини дерев'яну колодку прив'язували хлопцям або їх батькам на знак осуду, що парубки не одружилися вчасно. Тому й відкуплялися частуванням, співами й *танцюванням*.

Провідна традиція на півночі Волині, Поліссі, Слобожанщині дотепер зберегла кулінарні особливості, традиційні почастунки: вареники, млинці, оладки, сирники, пампухи, булочки – усе, що символізувало би сонце і місяць. Понеділок – млинці; вівторок – сватання; середа – ласунка, теща пригощає зятя; четвер – вареники, гучно розгулювалися, співали й танцювали; п'ятниця – тещині вечірки (вечурки), зять пригощав тещу; субота – зовищині посиденьки; неділя – проводи, попіл від спалювання «Кострубоньки» розвіювали над городами. Масниці здебільшого зорієнтовані на регіональну традицію. Проте узагальненою і спільною була мета провести зиму й зустріти весну. Архетипно це символізувало майбутній щедрий врожай та щасливе буття родини.

Особливого значення набувала ритуалістика комунікації, а саме: у понеділок будували снігові гірки, майстрували опудало-

Кострубу з соломи, накривали столи різноманітними наїдками, гостювалися, готували вареники та млинці як символ місяця і сонця й пригощали вбогих, для поминання померлих.

А ще Масниці регулювали демографічну рівновагу обрядом «Колодка». «Колодка» символізувала українськість традиційного проведення Масниці. Колодій є органічною складовою «Кола Сварожого». Підтвердженням цього є описи О.Воропая щодо «колодки» чи «колодія», як найбільш характерної особливості української «Масляної», адже він розглядав «колодку» як предмет жарту, розваги та знаряддя певних (жартівливих) тортур. Різновиди цього звичаю (жіноча і дівоча колодки) побутували в північних регіонах України з окремими особливостями та мали певну специфіку – хлопці пригощали дівчат горілкою, пивом, солодощами («запивали колодку»). На знак подяки дівчата вишивали перкалеві хусточки, оздоблювали їх ініціалами свого обранця [1, 146–151]. І при усьому різноманітті обрядів постійно *пританцьовували* під співи, речитативи, музичний супровід.

Вівторковий день «сваталися» – молодь шукала майбутню пару, споживали страви, співали, танцювали. У середу ласували святкові частування. Теща зазвичай пригощає зятя млинцями й варениками, за що зять її «перетанцьовує». Четвергового дня розгулюються катаннями з вигуками закликів весни, тут співали і танцювали. П'ятниця Масниця – «тещині вечурки», зять відвідував тещу і навпаки – теща (мати) гостювалася у сім'ї заміжньої дочки. У суботу влаштовували зовищині посиденьки, зазвичай невістки припрошували рідню чоловіка й пригощали їх. Неділя святкувалася особливо пишно, усі наїдки доїдалися, а залишки віддавали худобі, ретельно мили посуд та йшли до лазні. До схід сонця спалювали опудало, *водили гучні хороводи з піснями*, розвіювали попіл на полях та городах.

Масниці вважаються побутово-громадськими святами, щоправда, щільно пов'язані з календарними і сімейними обрядами, як улюблений вид розваг дітей, молоді, людей старшої вікової категорії. З плином часу обрядова культура масниць дещо трансформувалася – традиційні зміст і форма нині не відповідають сучасним умовам, тому свято залишається, а обряди у повному обсязі при тім перестали виконуватися. Відтак вони збереглися в пам'яті народній здебільшого у описовій формі чи сценаріях святкувань, проте згодом традиції набувають нових властивостей й відповідають новим умовам соціально-економічного і культурного життя українців.

Завдяки танцювальному мистецтву свята протягом календарного року плавно пересуваються із одного обряду в наступний, відтак енергія розкутої людської душі знаходить у танцях свій прихисток. На Масниці, до прикладу, популярна *танцювальна гра* «равлик»: молодь стає у коло, тримаючись за руки, дівчина–масничка бере одного з хлопців за руку, який іншою рукою тримає іншу дівчину, усі тримаються за руки, масниця всередині кола – виходить ланцюжок, закручений у форму равлика. Коли «Масниці» йти вже нікуди, вона починає обертатися довкола самої себе, усі танцівники туляться щільно до неї, остання дівчина в ланцюжку розкручує «равлика», йдучи в зворотньому напрямку. Усі знову стають в коло. Далі ведуть «подоляночку», «хоровод з хустинкою», «карусель» та інш.

Водять *хороводи* ігрові і орнаментальні, *танцюють* по вальсовому рисунку – кругові «за сонцем» і «проти сонця», некругові «рух ланцюжком» або спіралькою. Ігрові хороводи найбільш архаїчні: наприклад, лінійні («а ми просо сіяли») – танцівники стають у дві шеренги один проти іншого й з почерговим співанням «наступають» і «відступають». У кругових ігрових хороводах один чи кілька учасників в центрі кола розігрують сюжет на весняну тему слів пісні, у виконанні пісень провідна роль належить заспівувачу. В орнаментальних хороводах усі співають і усі танцюють, повторюючи рухи за хороводницею. В кругових хороводах танцівники рухаються по колу, а ті, що стоять поруч як «глядачі», інколи співають чи музикують. Вальсовий рисунок (здебільшого балансе), виконується ритмічно вальсовою доріжкою або на місці з поворотами.

Танці на Масниці мали здебільшого стрибковий характер, відзначалися багатством рухів, оригінальним колоритом. Переважно супроводжувалися піснями куплетної форми та музикою. В західних областях України жваво і з бадьорим настроєм танцювали, «вигопкували» «коломийку» – традиційна форма танцю з локальними варіантами й обрядовими компонентами, – притаманна території Гуцульщини. До сьогодні «коломийка» зберегла свою автентичність як *танець–пісня* з певними різновидами, що спонукало назвати її однією із традиційних форм народної творчості в Західній Україні. Танцювальні колективи самодіяльного та професійного спрямування завжди мають запальну «коломийку» у своєму репертуарі.

Етнографи розглядали Масниці як початок весняного циклу народних обрядодійств, тобто акцентували на їхньому перехідному характері. Масниці – весняні мотиви: частіше ходили в

гості, готували вареники і млинці, а ще свинячі ніжки, капусту на маслі, капусняк, борщ з рибою та ін..

У працях О. Воропая йдеться про те, що здебільшого танцювання драматизовано демонструють ігри з розподілом ролей і певними діалогами. У весняних хороводах головне не пісня, а ритм і танці, що мають за завдання розбудити сонячну енергію і передати її докільцю [1, 147–150].

Затребуваність і популярність цих свят нині спонукають організаторів насамперед до розуміння, що відсутність чітких і глибоких знань сфери етнокультури порушить народні традиції. Це вимагає високого рівня прочитання й усвідомлення святково-обрядового тексту, що можливо лише при звертанні до минулого, яке культурно-історично слід розглядати в широкому діахронному аспекті. Відтак, досконале вивчення кожного елемента звичаю і свята в контексті його архетипічної моделі (в історико-культурному розвитку) – одне із провідних завдань сучасних постановників, режисерів, балетмейстерів. Адже визначення культурно-типологічних рис конкретної події у святі, функцій персонажів і зв'язку між ними та явищами природи, сприяє виявленню основної (сакральної) і другорядної (соціальної) мети. З огляду на це міркування, як уявляється, Масниці – не лише свято проводів зими, а і свято народження сім'ї, до того ж вбудоване в календарний хронотоп.

У календарній культурі «Масниць» *народний танець* здебільшого пов'язаний з культом природи, її родючості, одухотвореності: в танцях «горошок», «мак», «зелений шум», «грушка», «огірочки» закодована естетико-екологічна система художнього мислення, відчуття докільця. Кожен танець має власну тематику (коли не прив'язаний до одного свята), якій би відповідала пісня, часто без інструментального супроводу. Так, «кривий танець», «журавель», «подоляночка», «просо» в народі виконували упродовж весняного і літнього циклу календарної обрядовості: на «Колодія» («Масниця», тиждень перед Великим постом).

Взагалі календарна систематичність святково-обрядової культури становила істотну частину духовності й традицій українського народу, позаяк визначала розпорядок і спосіб життя людини протягом року. Сутність святково-обрядової культури зумовлювалася двома чинниками, які взаємодіяли між собою: життєдіяльність людини і сезонність природи. Внутрішня об'єктивність традицій передбачала духовне відтворення художніх образів в діях людини на основі поворотних циклів природи.

Сезонність природи приурочувалася до відповідних видів сільськогосподарської діяльності, відтак весняне пробудження природи викликало поживлення діяльності людини через звернення до Бога.

У такий спосіб етнокультура через традиції української хореографії, де образи руху і пластики тіла є історико-культурним феноменом, сприяє творенню інновацій в народній, народно-сценічній танцювальній культурі на основі синтезу хореографічної образності з сучасною семіотикою образу світу та способу життя.

Наукова новизна. Автентичні танцювальні етномотиви авторитетно і схвально сприймаються вдячним українським глядачем, а за кордоном такі танці всотують як екзотику. Така хореографія продукує проукраїнські цінності, опрацюючи етнокulturотворчу програму.

Саме у такий спосіб етнокulturні образи руху, стабільно набуваючи естетичних ознак, відроджують споконвічні танцювальні традиції з огляду на сучасні художні тенденції, сприяючи активізації вітчизняного націєтворення. Це дає змогу світоглядно-естетично гуртуватися довкола ідентифікаційних засад українства: так відбувається усвідомлення власної приналежності до українського етносу через традиції танцю з його провідними прикметами образів руху і пластики тіла як компонентів етнокulturного способу буття.

Висновки. Отже, танець в календарній обрядовості Масниць є архетипом, в якому етнокulturний образ руху є інструментом самозаглиблення в традиції і самопізнання української душі. З огляду на це пластика тіла слугує естетичним засобом що допомагає зламати одноманітний ритм повсякденних механічних рухів, це відтак, дозволяє вивільнити душу від повсякденності, зазирнути в неї, відчувати її красу як мікркосму. Тому традиційний танець в календарній обрядовості системи художньої культури є мистецьким способом збереження і трансляції культурної пам'яті народу про красу людини і світу. Здебільшого народні свята демонструють обрядодії не з релігійних переконань, а з поваги

до традицій та глибокої поваги духовності народу.

Література

1. Воропай О. Звичаї нашого народу : етнограф. нарис : в 2 т. Київ : Оберіг, 1992. Т. 1. 449 с.
2. Гоцалюк А. А. Календарно-обрядове дійство як духовний феномен української культури. *Культура і сучасність*. 2015. №1. С. 28–33.
3. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному висвітленні : у 3 кн., 6 т. ; Кн. II., т. 3: Весняний цикл. Київ : Обереги, 1994. 528 с.
4. Словник української мови / упор. з дод. власн. матеріалу Б. Грінченко : в 4-х т. Київ : Вид-во Академ. наук Української РСР. 1958. Т. 2. С. 408.
5. Скуратівський В. Місяцелік : укр. нар. календар / худож. Є. Сендзюк. Київ : Мистецтво, 1993. 207 с.
6. Чубинський П. Мудрість віків. Українське народознавство у творчій спадщині Павла Чубинського. Кн. 2. Київ : ЦУЛ, 2020. 224 с.

References

1. Voropai, O. (1992). Customs of Our People: an ethnographic essay: in 2 volumes. Kyiv: Oberih, 1, 449. [in Ukrainian].
2. Hotsaliuk, A. (2015). Calendar and Ritual Event as a Spiritual Phenomenon of Ukrainian Culture. *Kultura i suchasnist*, 1, 28–33 [in Ukrainian].
3. Kylymnyk, S. (1994). Ukrainian Year in Folk Customs in Historical Coverage: in 3 books., 6 volumes. Book. II., 3: Vesnianyi tsykl. Kyiv: Oberehy, 528 [in Ukrainian].
4. Dictionary of the Ukrainian language / ed. by B. Hrinchenko with the addition of his own material: in 4 volumes. Kyiv : Vyd-vo Akadem. nauk Ukrainskoi RSR, 2, 408 [in Ukrainian].
5. Skurativskyyi, V. (1993). Monthly calendar: Ukrainian folk calendar / art. E. Sendziuk. Kyiv: Mystetstvo, 207 [in Ukrainian].
6. Chubynskyyi, P. (2020). Wisdom of the Ages. Ukrainian Ethnography in the Creative Heritage of Pavlo Chubynsky. Book 2. Kyiv: TsUL, 224 [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 03.04.2023
Отримано після доопрацювання 04.05.2023
Прийнято до друку 15.05.2023*